

LILLESØSTER HØRER DEG IKKE

OM STØY OG FAMLLENDE FAMILIERELASJONER PÅ PIA JUUL-
WORKSHOP, 28. OKTOBER 2021

Af Emma Helene Heggdal

Den danske forfatteren Pia Juul har en samling tekster som heter *Avuncular*, med undertittelen «Onkelagtige tekster». Selv henger jeg på veggen og lyser, ikke som en «Big Brother» som ser alt i Orwells *1984*, men som en stor, forvokst, kanskje til og med monstrøs lillesøster. Stor og forvokst fordi jeg er på «overhead», bokstavelig talt over hodene på de andre i rommet, blåst opp til en størrelse jeg selv ikke kan se, men som jeg kan se for meg er *for* stor, rett og slett overhengende og ubehagelig.

Monstrøs også fordi stemmen min er vregt ut i rommet og sendt ut av høyttaleranlegget, slik at alle kan høre meg fra alle steder. Lillesøster fordi jeg er en junior på alle måter i denne forsamlingen. Det lille jeg har å komme med føles ut som støy i en flytende og dynamisk harmoni. Jeg er redd for å glemme å «mute» meg selv, at man hører meg smatte, svelge, puste. Tenk om jeg puster! Jeg sjekker «mute»-funksjonen igjen og igjen.

Er nogen ved at blive kvalt?

Hvad er det for en gurglende lyd?

*Der er noget der tikker, noget der
skratter i baggrunden [...]*

Græder hun?

Er der nogen der slås? Er det bare nogen

der mindes, er det dét, gør dét vondt,

kan det kvæle et menneske?

(Koblenz, 3)

Det som sies i rommet jeg ikke er i, høres reflektert, undersøkende og lydhørt ut. Det er et rom som tar inn, først og fremst, som lytter, hvor man lytter til hverandre. Onklene i Juuls tekster snakker og glefser og drikker. «Kommer I forbi, så gjør endelig det!» (*Avuncular*, 43) lyder det ironiske idiomet fra onkel Jens sin munn. Om man kommer innom, kommer man innom! Onklene myldrer i diktene, varierte og markante, noen omsorgsfulle, som Emil som «var en riktig onkel» fordi han fisket morens giftering opp av do (41), mens andre er skumle, som Jan, som

skræmte meg da jeg var ung
- de rå æg han slugte stående og i en fart med nakken tilbake
hans snerren
hvis ikke han fik den rigtige ske
(40).

Det er noe underliggende *unheimlich*, noe fremmed i det hjemlige, ved disse onklene, sies det i rommet jeg ikke er med i.

Onkel Knud sagde:
Så skal du få et kys
og et rødmosset æble til Mikkelsdag!
(43)

Onkelens relasjon er uavklart – noen onkler er blodsrelaterte, andre inngiftet, og atter andre har rollen som onkel. De har en eller annen rolle overfor jeget i diktene, og mange inntar en «avuncular manner» til jeget: «kind and friendly toward a younger or less experienced / person» (38). Det påpekes at i omsorg og i omsorgsrelasjoner lurert alltid overgrepet i skyggene: overgangen fra omsorg til overgrep er ikke lett å

overskue, ikke lett å sette fingeren på, ikke lett å sette ord på. Det er ikke lett å veve sammen disse dimensjonene av onkelen som figur:

min faster hadde en væv, med mange tråde, en vævstol
... jeg så for meg hvordan
onklerne sad ved sådan én, men jeg kunne ikke fastholde
tanken,
der var noget galt med det billede
(*Avuncular*, 42)

Jeg vet ikke om det er noe galt ved bildet av meg som henger på veggen, jeg tror de ser meg greit, selv om jeg ikke kan fastholde dem og skape et bilde av dem der i rommet. Jeg kan ikke høre, ikke noe særlig. Mikrofonen er liten og innebygd i datamaskinen som jeg zoomes inn i hele veien fra min datamaskin i min egen stue i Oslo. Der borte, der nede, i Aarhus, hvor kloke og dyktige hoder samles, der sendes jeg som bilde og lyd. Og tilbake sendes et bilde av en liten sal, med enda mindre mennesker, med hender som gestikulerer og ansikter som vendes mot hverandre.

Har du lagt merke til
hvor mange mennesker
der forsøker at se i
to retninger
(*En død mands nys*, 8)

Jeg ser noen av dem, ser dem snu seg til hverandre, men jeg hører lite. Mikrofonen er for svak til å fange opp nyansene i stemmene, og den står for langt borte. Avstanden mellom meg i Norge og dem i Danmark blir ironisk iscenesatt over gulvet i rommet de er i, mellom mikrofonen og munnene som snakker. Det faller ting ut av munnene i

diktene, sies det i rommet, det er noe grotesk ved kroppen og munnen, som når en mann brekker seg i rommet ved siden av (*En død mands nys*, 12), og jeget nyses rett i fjeset:

Jeg
lader det sprøjte ud over
mit ansigt, spyt og snot.
(*En død mands nys*, 9)

Dette groteske ved munnen kommer til syne både som væsker og som lyd, som språk med noe hemmelig ved seg, noe man ikke kan avkle, ikke kan komme inn til – som i diktet om kvinner som «er spioner / helt uden forklædning» på et bordell for «halvdøde mænd»:

Og blandet op med
en ulden stønnen
kommer det ud og
kommer det frem
Men de bruger aldrig
hemmeligheten til noget
(*En død mands nys*, 11)

Vi kan ikke forestille oss en død manns nys, konstaterer et dikt, og «[d]u skal heller ikke prøve» (*En død mands nys*, 10). Jeg prøver å forestille meg hva lydene jeg hører betyr, hvordan de fungerer som språk. En viktig grunn til at jeg hører dårlig er at det snakkes det vi kan kalle *panskandinavisk*. Ikke fordi det er et hemmelig skogsspråk gitt av Pan til alle skandinaver, men fordi språkene våre i bunn og grunn er *felles*.

Skoven ligner en katedral!
Næh, er det sandt? Har
andre sagt det før,
jamen, hvad skal jeg så sige?
Skoven ligner – en skov
Det gjør den, grangiveligt
(undskyld)
(*Helt i skoven*, 14).

Det snakkes svensk, dansk og norsk, noe som er vakkert og flott – tenk at vi kan snakke HVERT VÅRT språk, SAMMEN! Men jeg, som til vanlig jobber på engelsk og omgås mest med utenlandske kolleger, har problemer med å henge med i de ulike språkenes svinger og svingninger. Klart jeg kan forstå dansk og svensk! Men med hørbarheten redusert til under halvparten av en vanlig samtale, og avstanden som både finnes fysisk og sosialt – jeg er ikke *til stede*, selv om jeg henger der, på veggen (syvende *mor* i huset?) – sliter jeg med å høre.

Jeg hører noen ord, kjenner igjen noen, gjetter meg til andre. Jeg er enig, jeg ser andre nikker, jeg nikker jeg og – så mister jeg en overgang, og prøver å kravle meg opp igjen. Jeg fokuserer, jeg forsøker å zoome inn, inn i munnen til hun som snakker, hun som stiller spørsmål, men jeg faller av. Jeg faller tilbake, inn i meg selv, med stemmen min «mutet» og ørene lukket med store hodetelefoner på. Jeg hører, og jeg hører ikke.

Jeg tenker: hvordan ville «Tanteaktige tekster» tatt seg ut? Ikke så bra, tenker jeg umiddelbart. Å være en tante er å være tverr, gammeldags, kjerring. En onkel kan i det minste ha en sjarm, en tante derimot, hun har tannpine, baksnakker og legger seg tidlig. Alt i alt er onkler mer interessante enn tanter. I et oppslagsverk ramses det opp

eksempler på bruk av «onkel»: «Hils den søde Tante Drewsen. Oncle maae Du slaae med Sophapølsen fra mig, han er og bliver et Skarn» (*Avuncular*, 47).

Jeg kaster meg inn i samtalen om språk og aldring. Selv om jeg er ung og ikke har mange ord akkurat nå. Jeg vet ikke om jeg høres, men jeg sier noe. Noen ord som kanskje kommer frem. Hva vil jeg med ordene? Si noe om språk og sang, noe som ligger der i Juuls tekster. Vil du si noe, sier tekstene. Skal du eller jeg? Skal jeg snakke nå? Jeg «unmutter» meg.

Jeg kravlede op i hospitalssengen til hende. Hun var så stor da jeg var lille, nu var hun krympet, skrumpet ind til skind, ben og pergament. Hun kunne ikke længere tale, men hun sang.
(*Af sted, til stede*, 125).

Hva kan sies om dette. Hva kan sies om sangen som erstatter tale, om hud som blir til pergament. Hva kan sies om onkler, om det å være onkelaktig. Hva vil det si å være i en familierelasjon definert ut fra et så vagt ord? Det fremmede og familiære i ett, i en slags satellitt eller parasitt. Det er noe ensomt ved onkelen, han er et slags vedheng, akkurat som ordet «onkelaktig»; han er en beskrivelse. Og beskrivelser kan være helt avgjørende. Når en som for henne var farfar kalles onkel, «blev han straks en helt anden mand» (*Avuncular*, 45).

Det er kanskje en form for skyld i en relasjon til en onkel. Onkel kan også bety pantelåner (*Avuncular*, 43), er relatert til det økonomiske, det skyldige, å sette pant på noe. En som lager business på andres business. Hva skylder vi en onkel? Hva slags avtale er inngått – hva skyller eventuelt han oss? (Et annet spørsmål er hva det en lillesøster skylder onklene i rommet hun ikke er i? Hva slags skam skal en lillesøster

føle for å være så liten og stille, og samtidig så stor og monstrøs med sin stemme som fyller rommet?) Er kritikeren – her er både diktere og kritikere, og de som betegnes av begge navnene – en form for onkel, som slår mynt på andres mynt?

Hva skylder vi dikteren vi snakker om? Hva slags tilstedeværelse kan vi gi henne? Pia Juul kunne ikke være til stede i dette rommet. Hun gikk bort høsten 2020, og etterlot seg både mennesker og tekster. Juul skulle egentlig være med, og fraværet føles. Fraværet kjennes, kanskje også fordi hun er så til stede i tekstene sine. Kanskje vi kan si at når vi leser tekstene hennes, lar de oss tenke henne frem:

Hvordan lever du med ikke lenger at have dit eget private magnoliamirakel hvert forår?

Man spørger mig hele tiden. Det er let at svare på, for det er let at leve uden. Det findes jo i meg, det lever endnu, så længe jeg tænker det frem.

(Asterisk, 55)

Tekstene er så levende! Så levende at setningene som leses opp i rommet springer til meg selv gjennom avstanden i rom, i samtidigheten som internettet sørger for. Juuls helt egne stemme trenger gjennom til meg, der jeg sitter i et annet land, uten å egentlig kunne høre, uten ekte relasjon, hverken til språket eller rommet, som en pantlånt lillesøster, en attpåklatt. Likevel oppstår det noe familiært, et bånd som kan merkes. Hva er poesi? Jeg vet ikke, svarte Pia Juul, men jeg kan merke det. Juuls diktning skaper og gjenskaper magnoliamirakler, på tross av støy og gjennom famling. Jeg, som søster, kan merke det.

til min søster

tilsammen er vi døtre
når sandet ligger halvmørkt hen
    vandet dirrer i glasset nu

[...]

tiden kan genkaldes
rummene taler vi frem
afkom som vi er og
andre bliver

[...]

du kan roligt være
tavs
    du er den sidste søster

(Indtil videre, 86).